

Nemzeti Társalkodó

Szombaton, $\frac{3}{12}$ = (Mártius 12-dikén)

1831

Nemes Udvarhely-Szék Statistika leírásának végezte.

A' mesterségek a' nemes székben, sokfélék; bővek, 's a' székbeliek' szüksége kielégítésére szinte elégségesek; tsak paputsokat kéntelenek hozatni Szebenből vagy Brassóból, tsizmákat vesznek az Országos Udvarhelyi sokadalmokra jött Fogarasiaktól, Segesváriaktól, M. Vásárhelyiektől, asszonyi fain bundákat 's főkötőket, a' M. Vásárhelyi főkötő tsinálóktól. — De vagynak már Udvarhelyt is fain seljem kalapokat készítő kalaposok, asszonyi 's férfit köntös darabokat a' legújabb módira tsinálni tudó szabók; bőr lájbit, ködmönt, koókat, bundát, kutsmát, bőr sapkát, kesztyüt készítő szőtsők; fain tsizma talpat, béllést, kordovánt készítő vargák; timárok; fényes rámára varrott stibliket tsináló schusterek, kik kül-földeken bujdosva vitték mesterségbeli tanulásokat ennyire való tökéletességre. Tsak azt lehet sajnálni, hogy a' legjobb mester-emberek-is elhagyják szokott 's tanult mesterségeiket, 's kereskedésre adják magokat; melynek oka, a' köntöst tsináltatóknak kevés száma; a' pénznek szük-volta, az életnek drágasága, és az ugyan azon egy mesterségen-lévő tzhbelieknek a' vidékben az munkájokkal élhető lakosok számához nem jól mérsékelt kelletnél több

számok. — A' kik tanult mesterségeiket elhagyták, azok tsizmadiák, szabók, vargák; és rongyal, vassal, szalonnával, dohannyal, borral, mézzel, bé szedett hárány, ló, ökör, juh, ketske bőrökkel kereskednek; mellyek közzül a' hárány bőröket, szekerekkel adják az örményeknek, vagy viszik Debretzenbe: a' több bőröket darabjába adják jó drágán varga, timár mesterember társainak, kik harmadik kézből yéven azt, töbnyire mind belé vesztik mesterségeket 's ez az oka elszegényedéseknek 's el-adósodásoknak — sok mester emberek szegényedtek-el a' néhány esztendőktől-fogva be-állott pénz szüki-miatt. — Legjobban állanak a' mesterségek közt, 's az azokat mivelőket leginkább sírosittják a' kalaposok, szappanyosok, talp tsináló vargák, kordovánt készítő timárok mesterségei, és a' kenyér sütők állapotja: az asztalosoké is ezekhez közel jár, kik közt némelyleknél fain rakott asztalókat, kaszteneket, dívánokat, ládákat, töltött székeket, sokszor válogatott fából tsinálva, készen is lehet találni.

Van egy timár Fenyéden Gergely János nevü, ki ugyanazon mesterségben el gazdagodott, apja 's nagy apja után a' kordovány készítésben oly' szerentsésé lett, hogy az udvarhelyi tsizmadiáknak nagyobb részét mind megadósította.

Ugyantsak a' kordovánoknak nagyobb részét az azokból dolgozók többnyire Tsikból és Gyergyóból szerzik; mint a' vargák is a' nagyobb nyers bőröket innen is, Brassóból is a' szalamiát pedig Moldovából drága árron szerzik a' mester emberek. — A' Fazekasak mestersége igen gyenge lábón áll; mely miatt a' már szükülni kezdett 's megdrágult tüzi fával- való élésben mindenféle a' sok panaszz hallatik, hogy kevés fával melegedhető kementzékét nem tudnak készíteni; ezek a' mázat N. Bányáról drága árron hozzattják. — Lakatosok, Kovátsok elegendő számmal vagynak 's a' vidéket, jól készült zárokkal 's több mesterségekbeli miveikkel kielégíthetik, de meg nem lépesedhetek a' vas drágasága, pénz szükvölta, 's a' dolgozatók rossz fizetése miatt — Farkaslakán és Szentkirályon tartozkodnak valamely vas mives Tzigányok, kik igen jó bárdokat, fejszékét, fúrukat, vésöket, ásókat, kapákat, késeket, atzéllokat tsinálnak. — Vagynak a' Széknek napkeleti 's déli részében némely üst földözö 's konyháraláló egészen újj üstöket tsináló Tzigányok is, mert üstgyártó külfömben a' székben nem találtatik, a' nagyobb üstöket 's vas füttöket a' székbeliek veszik a' Segesváriaktól. — A' Mészárosok szinte leggyengébb lábón állanak, mert sokak is, tehetetlenek is, sem magok idegen helyekre bujdosva mesterségeket nem tanulták, mellyért jó portziokra a' hust kívágni nem tudják, sem legényeiket bujdosni nem küldik; e' mellett a' városon kívül a' szombatfalvi határszélében a' be bíró nemessek mészárszékeket állítottak fel, hol keddenként 's szombatonként a' hust egy fél krajtzárral óltosban vágják fontyában. — A' városi mészárosok közé legelsőbben 1800-ban vétetett-be a' Tzéba Réformátus a' mint közel a' tájékán egedtettemeg az is, hogy Réformátus vehessen ma-

gának lakhelyet a' Sz. Imre úttzábau. — A' Sziígyártók kevesen vagynak, jó mester emberek, 's nagy vidéket tartanak kézi mivekkel, legszerentsébbek a' Brassai vásárba az honnan a' Brassaiak Oláhországba viszik-által a' töllek vásárlott miveket. — Sok mesterség híjjával vagyon még is a' Szék, nints benne vasbótos matériálista, nints, üstgyártó, kötélgyártó, óngyártó, plehes, nyerges, nints ötvös, gombkötő, nints fésűs, tsutorás; a' tsont szarvakat az azokkal kereskedők 'sákokkal küldik Debretzenbe. — Egy fain tserép pipatsináló vólt Bika-falván, de halálával senkinek által nem hagyta mesterségét, most egy más vagyon Fenyéden. — Az egész székben szerete-széjjel sok mesterségek gyakoroltatnak; majd minden gazda alkalmas holmi mezei 's házi eszközeinek kitsinálására, fából; szekere szárnya, boronája, lajtorjája, váluja, ülő-padai, ágyfája, 's egyebek készítésére. — De különösen Zetelaka készít deszkákat, különböző fából 's mértékre- valókat, 'sendelyt léztét, szöllő karokat, gerendákat, boronafákat, tsonaknakvaló váluját, apró 's hosszú padokat, asztalokat, ernyöket, dolgozó műhelynekvaló tökéket, szabáraláló deszkákat, mellyekkel a' vidéket is kielégíti, külföldre is eleget ad. — Ezeket szintén így gyakorolja, mind a' két Oláhfalú is. — Zetelaka még rak fából egész házokat, istállókat, pajtákát, mellyeket az alföldiek megvévén, elbontanak 's kalákás szekeren elhordanak, magok telkekre, az hol újra, fel-építik azokat. — De majd többet nyernek Zetelaka, a' két Oláhfalú, Mátéfalva, Keményfalva, Sz. Király, Fenyéd, Oroszhegy, Bethlenfalva a' tüzi-fából, mellyet hol szekerenként hordanak a' városba keddenként 's szombatonként; hol lakhelyekben öl számra kaszajba rakva adják-el, 's kalákás szekerekkel hord-

jak-bé; melynek eladásából minden esztendőben, tsak a' Réformátum Kollégyom Ifjaitól többet vesznek-bé 1000 Rhforintoknál. — Farkaslaka's Pálfalva is segítik a' várost tüzi-fával, ez előtt tsak 30 esztendőkkel is egy jó nagy két sorba rakott szekérbeli száraz kaszajfát meg lehetett veni 12 vagy 14 garason most az ollyast más fél Rhforintal vesszük, oka ennek az erdők megszűkülése minden életbeli dolgoknak eltágulása, a' pénzszüki, a' sónak drágulása's az adó nagy volta. — Zetelakán készítenek köteleket, istrangokat, kötőfekeket, spárgákat — ugyanott főzik a' fenyő vizet, fenyő olajot, mellyet fejevárig és Kološvárig is elhordanak, készítenek ott terpentínát is; főzik a' fenyővizet Mátéfalván is. — A' gabona pálinkát azon helyeken is, de nagyobb bőséggel Fenyéden, Bethlenfalván, Telekfalván, Árvátfalván, F. Bódogasszonyfalván főzegetik — Lövéte készít Almással együtt rud vasakat; Almás Karátsonfalvával egybe meszet; főznek Almáson szappant is bővön. — Oklánd, Bethlenfalva, Kadítsfalva, Bögöz, Agyagfalva tart vekturázó szekereseket; az első a' kereskedőket hordozza Brassóba; a' többi a' bort vásárlókat Segesvárra, Meggyesre, v. más száz helységekre; szintén ugy a' nyárád's kükülfő mellett bort termő vidékekre. — Bágy, Hodja készítenek fain pokrotzokat — a' több ezek között, 's ezek mellett fékvő helységek gazdálkodnak tiszta vagy elegy búzával, rossal, zabbal, törökbúzával, árpával, fuszújkával, asszu szilvával, mellyeket a' Tsikiak vagy falunként felkeresnek; vagy a' gazdák Udvarhelyre hordanak héti vásárookra's itt adják-el a' városiaknak, havas-allji szük termő helységeknek, 's az ide vásárookra nagy számmal tóduló Tsikiaknak — Fartzád, Sükö, Otfalva, 's a' Fejérnyikó mejjéke gazdálkodnak mézzel, viasszal, méhsérrel,

gyümöltsel, veteménnyel. — Fartzád, Sükö nyárban elein éró gyümöltseket hordanak, falujokból is, a' nyárád mellől és Maros-Székről — összel veteményeket ugyan azon helyekről; a' mézet is ők szedik-fel nagy vidékekről; télben pedig Moldovából, vagy Oláhországból Brassó és Szeben által szedik-fel a' hizott kövér Sertéseket nagy számmal, 's azoknak szalonnájokat, hájokat, költségeit Udvarhelyt a' héti vásárokon eladják — Farkaslakán, Pálfalván, Ketsedben, készítik a' fa kádokat, csebreket, kis hordókat, désákat, kártyákat, fatálokat, tányérokat, borítókat; fakártyákat kezdettek Zetelakán is tsinálni. — A' nagy tsere hordókat Magyar Hermánból szerzik a' székbeliék; — az havas-allján tsinálnak, az oláh-tzigányok, tekenőket, fakalanokat, orsókat, nyergeket lapátokat, kosarakat, széna művelésre favillákat, gerebljéket: nyírág-seprüt ugyan azon helyekről hordanak elegendő bőséggel. — Siklódon készítik a' vékákat, szekrényeket. — Agyagfalván, Ketsedben a' gypott fonó kerekeket. — Etéden, Csekefalván a' sok figurákkal felkészített's ékesített szalma kalapokat. — Keresztúron a' ször szitákat; nem rég kezdetek ott készíteni fátyol szitákat is, az előtt Tordáról hozták azokat. — Musnában készítik a' jó varranivaló tzéznát — majd minden faluban készítenek sok rendbéli tsepü, szösz, kender, és len vásznokat, gypot gyoltsokat, gypjuhól szürke és fehér posztókat, vagy feketéket. — De egy időben sints nagyobb mozgás a' székben, mint az Udvarhelyi, Meggyesi, Maros-Vásárhelyi, Szebeni, Enyedi, Tordai, Kolosvári sokadalmok közelítésével; főképpen pedig szüret tájatt; mert az említett sokadalmakra eleget hordanak ször vászon és gyolts mivekből ujjontan-is de többnyire a' félig elviselt fehér némükből rongy név alatt eladni. — Főképpen

pedig majd minden faluból, mely a' bor földitől távolabbatská esik, seregenként mennek deszkával, fa' edénnyel, gyoltsal, fejtérnémüvel, szalonnával, tőrővel, pálinkával, gyertyával, köleskásával, mellyeken mustat tserélnek-be, de a' melynek nagyobb része vízből áll, a' drágán tartott portéka tanítván a' bõros gazdákat azon tsalárdságra, hogy vizzel elegyítsék az Isten áldását.

A' mint gazdagsága, ugy kereskedése-is SzékLakossainak áll nagyobbára a' fenn írt mesterségek miveiből, ökrekből, tehenekből, tulkokból, borjukból, júhokból, kosokból, herbétsékből, ketskéből, bárányokból, mellyeket majd minden helységekből hajtának, az Udvarhelyi, kereszturi, etédi, parajdi, 's a' nem régen fel-állott szent-mártoni sokadalmokra, 's egyéb napokra-is. — Azon vásárookra hordják a' kézi miveket-is, — de inkább mennek azokkal a' távolabb eső sokadalmas helyekre; Sepsiszentgyörgyre, Brassóba, Csik-szeredába; Gyergyóba, Fogarasba, Köhalomba, Szász-kédre, Segesvára, Meggyesre, Enyedre, Tordára, Kološvárra, Maros-Vásárhelyre. Héti vásár a' székre kettő esik minden héten, kedden Udvarhelyt, mely a' jobb időkben még vasárnap el kezdődik, 's tart kednek estvéjéig — és szombaton, mely egy nap tart kereszturon — ugyantsak udvarhelyt-is szombatonként, jotska vásárok esnek. — Országos sokadalmak esnek a' szekben, Udvarhelyt böjt közepben, Urnapkor, Ferentz napkor összel, 's karátson-előtt Tamás napkor, leg-népesebb az Urnapi és Ferentz-napi, mellyekre szinte az egész hazából, sőt Csehországból és Lengyelországból-is öszve gyülekeznek. — Kereszturon-is esik négy, a' nevezetesebbek a' Tavaszi, a' mely szinte hét napokig tart, ezen esnek a' kos, herbéts, juh, és ketske vásárok; ismét az őszi,

mely főképpen kender sokadalomnak tartatik, mivel a' szomszéd szász helységek oda hordják kendereiket eladni: — Esik Etéden, Korondon, Sz. Mártonban-is négy-négy sokadalom. Parajdon kettő, de a' mellyek nem oly népesek. — A' parajdiak és sófalviak kereskednek főképpen Udvarhelyre fél másás és kissébb darabkó sókkal: ott helybe kaphatni apró darab sót-is vékájába — a' kósókat vagy parajdon adják-el, az oda egyenesen ment szekereknek, vagy Udvarhelyre hordják, kiktől a' székbeliek, közel fekvő szász helységek, Tsikiak Háromszékiek, Erdővidékiek szekerekkel veszik, 's hordják haza, fél másáért öt Rforintokat adván, váltó tzédulában. — Egy udvarhelyi nyigotzás vásárnaponként és a' sátoros Innepeken, fel-megyen zetalakára. Mátéfalvára, Ohláfaluba pántlikákkal, fejtövel, borsal, gyömbérrrel, pipával, 's pénzrel meg-rakodva jön vissza.

A' szegények 's el-erőtlenedettek számára van Udvarhelyt egy kised Ispóty, melynek fundátziója, a' jól tévők által vettetett-meg; de annak vékony jövedelméből, a' benne lakó tiz számból álló szegényeknek, kik mind a' Romkatholikusok vallásán vagynak, minden hónapban fára öt Rforint adatik, 's a' Sátoros innepeken két-két forint; élnek pedig nagyobb részént a' városi 's vidékbeli adakozók alamisnájékból. — De sokkal több a' városban 's a' vidékben a' házi szegény, kik a' kéregetés alkalmatosságával egymásnak adják az ajtót. — Kivált sokadalmanként csoportosan járnak vezetőjekkel a' vakok, tsonkák, bennák 's szemet írtoztató fekélyesek, kik héti vásáronként-is meg-jelennek; nem múlik-el pedig egy esztendő, hogy két-három meg-tébollyodott ne kerin-gene a' város utzáin.

A' terhek, mellyeknek a' székbelieknek nagyobb része alája van vetve, so-

lak, mellyek közzé számlálhatni: a' fejedelmi adót; a' Pap-bért; törvénykezésre fordítandó költséget; sok gyermek 's terhes ház-tartást; a' szűk termés gyakor. esztendőekben; vékony jövedelmet; pénz-szűkít; vasnak, sonak; drágaságát; kevés marha tartást; szűk kóstat; az Almáson; Karátsonfalván kvartélyozó katonák tartására való vekturázást; a' szék Tiszttyeinek számára öl számra hordandó tűzi fát. 'sat.

A' Fejedelem jövedelme áll az adóból vagy portzióból; Só bánya és posta jövedelemből; az adó az egész székben megyen mintegy 60. ezer Rhforintokra; mellyek gyűlaek két Regius pertzeptorok kassájába, az honnan angáriánként vitetnek szebenbe az Ország kassájába, vagy a' székbeli Tisztek fizetésébe kvitántzia mellett ki számláltatnak.

A' sóbéli jövedelem áll, mintegy 60. ezer mása sóból, mellyet vesznek a' székelek Udvarhely-széken, Csikban, Három-széken, ugy a' körül-fekvő szászok-is, fizetvén másáért tiz Rhforintokat v. tzedulában. — A' sónak bányája nyittatott Parajdon, a' székek északi részében: eleinten az hegynek oldalából tsak könnyű szerrel vágattattak-ki, 's a' só vágok fél-fél másas köveket a' vállakon hordottak-ki, 1787-ben marhákkal kezdték kivontatni, 's a' bánya méjibe lajtorjákon 's grádsokon ereszkettek-le; ma annyira le-haladtak, hogy bihal. bór mállában bortsátkoznak-le 's azokon húzattyák fel a' só köveket-is. — Nyittatott ott egy második bánya-lik-is; de azt ritkányvágják, 's nem-is elég tiszta annak sava. — A' só administrátzio esik egy Kamara Ispán, egy Kontrolor, másamester, 's ezeknek segédjei által. — a' mitől-fogva az Háromszékiek 's Brassaiak az oláhországi sóra kaptak, szállott a' Parajdi sóbéli jövedelem. — Ha tettzenék a' Fejedelemnek a' Rika Déli vé-

giben a' Dámék Familiától tserében egy jó darab telket venni, 's oda só-depositóriumát állítani; kevés tisztí személyek gondviselésé-alá; mellyek mellett az erdő vidéki székel katonák a' komadoba járás-helyett; oda rendeltetnének őrizetre; az útazásnak-is Oklánd 's Rákös között nagyobb sekuritassa 's kommoditassa lenne; a' székelek 's szászok-is az idegen só vételtől el-vonattatnának; nevedkedne a' só-beli jövedelem; Udvarhelyszékről-is kevés vekturázásra téjendő költségért a' kö sok odakönyyen el szállíttathatvának.

A' Posta jövedelem leg ujjabb, mely állott-fel ezen folyó század kezdetével. Vagyon a' nemes székben három posta státzio, egy kereszturon, más Udvarhelyt, az harmadik Oláhfaluban. — A' posta út ered napnyugottól, Segesvárról jövén a' szék be-be, megyen napkeletre Oláhfaluból csik-szeredába. — A' kereszturi posth mester a' posta felállításától-fogva, mindég Biró József; az udvarhelyi kezdetétől-fova Sáidel János, az oláhfalvi gyakran változot; mivel ára alkalmas személy azon helyben alig találtatott.

Szigethi Gyula Mihály Philos. Prof.

Nem kelhetett-nek vélt Székelyt-elsőtő*) Levél. (Literae Primorales).

Vargyasi Szólga János Ur; az Edélyi Királyi Tábla mellett Ügyvédő, az 1850 esztendőben kiadott Nemzeti Tarsáلكodó 88 lapján 4 pont alatt a' következő kérdést tette: "A' *História, Diplomák és Törvények; nevezetesen Mátyás Királynak 1475-ban kiadott Privilegiuma; és a' Comp. Const. 5. R. 4. T. 5. art. szerent; (Székelyeknél) a' két utólsóból az első Rendbe lehetséges lévén által menni, 's még a' Libertinusnak is Primi-*

* Első-f-tő, azaz: Első-vé-tevő, ezen szótól: Első; mint: Dicső-f-tő, azaz: Dicső-vé-tevő, ettől: Dicső.

pilussa lenni; MI AZ OKA tehát, és alkalmatossága, *HOGY* ezen által vagy előbb menettel léptsőjin *MAI NAPON PRIMORALIS LEVELET LÁTNI NEM LEHET*, a' midőn *Primipilaris* és *Pixidarialis* levelek a' (Székely) nemzetben számosan találtnak? "

Ezen kérdésre Filep Úr, ez idei Nzti. Társalkodónak 71. 72. lapjain ezt a' feletet közlé: " *Lófőség* vagy *gyalogság* privilegioma nem Székelynek, hanem idegennek, jobbágnak vagy szabadosnak ha adattatott volna is szükségtelen; mert a' Székelyek nemek, ágok és elágozások rendei szerént osztották a' hivatalt, és örökséget. Az Elsőknek másként Főb-eknek (*Primores*, *Potiores*) rangjába tsak az lehetett, kinek legalább három lófősége (*Primipilatusa*) volt, és így 3 lóval ülhetett fel: Úgy de az lehetetlen volt, hogy a' Székelyesített idegennek, jobbágnak vagy szabadosnak három lófősége legyen; tehát *ELSŐBBSEGI (PRIMORALIS) LEVÉL NEM KELHETETT.* *) A' Székely pedig mihelyt három lófősége volt, mindjárt az elsőknék rangjába volt."

Filep Úr feleletje szerént tehát; azért nem lehet elsőítő (*primoralis*) levelet látni; mert az nem költ; azaz:—Nints. Nem költ pedig azért, mert—nem kelhetett; de székelyt elsőítő Levél kelhetett, 's—költ is. Olvassuk im' e' levelet:

" *Nos Joannes Secundus, Dei gratia electus Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Memoriae commendamus, tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod nos, cum ad nonnullorum Fidelium nostrorum humilissimam supplicationem, nostrae, pro parte fidelium nostrorum agilium Joannis et Petri Márton de Kysmeöd factam ma-*

* A' Nemz. Társ. 71 lapján, nyomtatásbéli hiha: *KE*llhetett; mert a' kézírásban, *KE*lhetett, van. A' Red.

jestati; tum vero attentis et considerata, fide, fidelitate ac virtute militari, quam iidem praeteritis expeditionibus nostris bellicis in Hungaria, praesentibus tribus nationibus Transylvaniensibus, nec laboribus, neque effusioni sanguinis, aut vitae periculo parcen strenue declaraverunt: Eisdem igitur JOANNEM ET PETRUM MÁRTON, de gratia nostra speciali, et regiae nostrae potestatis plenitudine, de coetu et numero Primipilorum, quo iidem hactenus extiterunt: IN COETUM AC NUMERUM VERORUM PRIMORUM SICULORUM NOSTRORUM ANNUMERAN, AGGREGAN ET NOBILITANDUXIMUS, PROUT ANNUMERAMUS, AGGREGAMUS ET NOBILITAMUS. Decernentes expresse: ut a modo in posterum iidem JOANNES ET PETRUS MÁRTON, HAEREDESQUE ET POSTERITATES IPSORUM UNIVERSÆ, VERI PRIMORES HABEANTUR ET REPUTENTUR, HISDEMQUE JURIBUS, LIBERTATIBUS, PÆROGATIVIS AC IMMUNITATIBUS, QUIBUS CETERI PRIMORES UTCUMQUE DE JURE, VEL CONSVETUDINE UTUNTUR, FRUUNTUR ET GAUDENT UTI, FRUI ET GAUDERE POSSINT ET VALEANT. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam, praesentes literas nostras. secreto sigillo nostro communitas, eidem Joanni et Petro Márton, ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis, gratiose dandas duximus et concedendas. Datum in civitate nostra Alba Julia; tertiã die mensis aprilis; anno Domini: millesimo quingentesimo septuagesimo."

Ezen levél, mely mind a' K. Fejérvári Káptalan, mind a' K. Monostori Konvent levéltárában megvan, H. János válasza-

tott Király, 1570 évben, Udvarhelyszéki Kismödi Márton János és Péter Lófő Székelyeket, az igaz első Székelyek Rendjébe tette; ez tehát tagadhatatlanul — Székelyt elsőtő Levél.

N. Ajtai Kováts István.
Kir. Kormányszéki Jegyző.

2) Külömbfélék

Először. Angol eszköz az igyekezet serkentésere. — A' Dublin falain közelbről mindenütt ezen írást lehetett olvasni: Irlándiának asszonyai és leányai! Ha a' Hazának áldozni és jótévi lenni akartak, né vásároljatok semminémü külső országi selljem portékát; légyetek táplálói és pártfogói hazátokban azon szegény dolgozóknak, kik a' selljem portékákat készíttik; hazátokbeli (honnyi) portékák ékessítenek titeket legjobban, ezeket hozzátok módiba; próbáljátok meg ereiteket, és a' módit bizonyosón kényszeríteni fogjátok, hogy hazátok nyomorúságának segítő kezeket nyújtson; légyetek ékesek, szeressétek a' tsinossságot és pompát, de szeressétek hazátokatis; ne tagadjátok meg magatoktól azon szívet emelő édes érzést, hogy azon honnyi portéka, mely a' szép Irlandusnet tsinosítja és ékesíti, ezereket táplál éhező hazátok fiai közül, 's nékiek ékeséget és életet ajándékoz. — A' ti nagy rangu asszonyaitok példát fognak néktek ebben adni.

Másodször. Megbetsülhetetlen Szemüveg. Az emberi szem' látó pontja (kivéven a' kurta látásukat) az 50-dik esztendő körül ugy annyira szokott változni, hogy többé a' szokott távulságban nem olvashat az ember, hanem kéntelen az olvasás' tárgyát, kisebb nagyobb mértékben, szemeitől távolabb vinni, hogy azt tisztán olvashassa. Egy ahoz értőtől, és a' látás' törvényei szerént pontosan készített szemüveg, mely-

lyel a' szokott távulságra tisztán lehet olvasni, elejét vészi, (helyre állítja) a' látás' ezen szomorú változásának. De nem ritka dolog az is, hogy néhány esztendő múlva a' látás' ismét változik, 's akkor újra más szemüveg kívántatik, kivált a' gyertyánál való olvasásra nézve. A' legjobb szemüvegeket készíti T e i p e l Göttingában. — A' kiknek szüksége van szemüvegre, függessen a' falra egy szegre egy nyomatott levelet, még pedig ugy, hogy a' világosság csak egy fél süssön a' papirosra, néki pedig a' háttára vetődjék; akkor kössön egy tzer-nát a' szegre, fogja azt jobb hüvelyke és mutató ujjja közé, tégye hüvelykeit a' jobb vak szemére; akkor vigye ábrázatját éppen a' levélhez, 's kezdje azt onnan lassan lassan hátra felé-huzni (a' tzer-nát ujjai között suhadni engedvén), 's mind addig távozzék lassan lassan a' faltól, míg nem az írást tisztán olvashatja, 's ezen pontnál kössön egy bogot a' tzer-nára, mely is a' második bog (az első a' szegen lévén); ezután ismét távozzék lassan lassan a' faltól mind addig míg tisztán olvashatja a' falon függő tárgyat, 's itt ismét bogozza meg a' tzer-nát, mely is a' harmadik bog.

Ezen tzer-nát, és a' falra függesztett levelet küldje el az említett szemüveg tsinalozó, tentával meg jegyezvén a' tzer-nának szegen lévő bogját. Hogy a' szemüveg' készítése annál tökéletesebben eshessék, írja-le rövideden szemének állapotját-is, és addig használt szemüvegét is küldje-el annak fogyatkozásait is le írván. Ezekon kívül mérje meg a' leg nagyobb pontossággal két szem közép pontjának (szeme fényének) egymástól való távolságát egy darab papirossal, és azt is küldje-el, hogy a' szemüveg távolságát tisztán tudhassa a' szemüveg készítő. —

A' ki szemoltalmazóval (schirm) szo-

kott gyertyánál olvasni, olyant használjon, mely csak a' szemekről tartoztatja-el a' világosságot, különben pedig kétfelől nem kell el fogui azt az abrázatról.

A' ki gyakran szokott írni és olvasni, nappal olvasson, és este írjon, mert a' gyertyánál való írás köránt semrontja ugy a' szemet mint az olvasás.

M. Vásárhelyen Szentgyörgyi Mihály.

Figyelmeztetés.

Mint negyedik Bela Országunk Restaurator Királja mondja, szinte a' leggyarlobb Fejedelem második András mint megtettzik az ő Decretuma bevezetésének 5-dik §phussába, az hol azt mondja: Nos igitur eorum petitioni Satisfacere Cupientes. in omnibus, uti tenemur; praesertim quia inter nos, et eos occasione hac jam saepius amaritudines. non modicas est progressum: a' nemes embert azon bírt-okkal (Jus) ruházta fel, mely meg vagyon írva a' Decr. Tripar. 1. R. 9-dik Titulussába. Ezt mind e' mai napig a' magyar nemes ember úgy magyarázta, a' mint a' szóra írva vagyon, és magát ahoz is alkalmaztatta, jól lehet annak legkitettzöbbs feltétele a' katonaszkodás nints gyakorlásba, kiálván heljette azon igát az allandó katonaságtól-fogva, az ő különben is sok terheket viselő úgy nevezett. szolgáló embere. Midőn ezen törvény tikkelyről gondolkozom, nem tehettem hogy egy Grétzben magánzó Uri ember' kised. művész gyűjteménye között tanáltatott emlék pénzt a' 15-dik. Századból ne említettsem; mellyet velem közöl az 1824-dik esztendei *Kedveskedő*: melynek feljül írása az egyyk felén ez —

Ti reményltek jobb idöket:
De mikor jöuek

másik felén ezen fejül írás —
Ők kérdeznek jobb embereket.

De hol nőnek!
En mint részre nem hajló idegen alkalmaztatom feleletül, az említett emlék tanáltató kérdésekre Ns. Kraszna Vgye. 1850-dik esztendő dec. 22-dik napján Fő-Ispányi Helytartó Mgos. Losontzi L. B. Bánfi László Ur Elölülése alatt tartatott Marchalis Széken megjelent (tsak) Nemesi Rendnek maga viseletét. A' mely is midőn a' tisztelt, és valóságoson szeretett Fő-Ispányi Helytartó Ur nemes bizodalommal elő-adja az ország-útnak, és azokon megkivántató hidaknak az adó fizető nép által bajoson való fenn-tartatását: a' tisztelt Fő Ispányi Helytartó Urral egyyet értve, és érezve a' Ns, Vgye. Rendei (kik tsak úgy nevezett Nemesekből állottak) több mint 1000 Rhforintig megróttak magokat, és a' Vármegyében ben bíró; de meg nem jelenő Mágna-sokat (absentes. carent voto) azt akarván ezen tselekedettel tudtára adni mindennek, hogy illetlen a' Ns. embernek a' köz terhek hordozásába belé nem elegyedni, és azokon erejéhez képest nem segíteni. En idegen létemre ezen tselekedetre-nézve tsak azt mondom! szép illyen Fő-Ispányi Helytartót Kraszna Vármegyének bírní, valamint egy Fő-Ispányi Helytartónak Kraszna Vármegyét. Sőt hogy Kraszna Vármegye érdeme szerént meg légyen halmozva, s azonba a' ditséret is reá ne légyen tekozló módon adva: az mondom, mert mit is mondhaszak! Báró Bánfi László olyan mint egy *Compas* azon Társaságba, mely annak hasznait esmérí, és út mutatásait munkáson tudja követni.

G. R. ZS.